

**Η ΝΕΑ ΜΟΡΦΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 10 § 16 ΠΕΡ. Δ' Ν. 2251/1994 (ΑΡΘΡΟ 13 Ν. 3587/2007)
[ΣΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ
ΤΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ]¹**

Γεώργιος Ι. Δέλλιος
Αν. Καθηγητή Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Η τροποποίηση και συμπλήρωση του ν. 2251/1994 από τον πρόσφατο ν. 3587/2007 (ΦΕΚ 152/Α'/10.7.2007) έφερε, μεταξύ άλλων, και μια εκτεταμένη αναδιαμόρφωση του άρθρου 10 του πρώτου νόμου, σε σχέση με την οργάνωση των ενώσεων καταναλωτών και το θεσμό της συλλογικής αγωγής². Η ρύθμιση της συλλογικής αγωγής μεταφέρθηκε από τις §§ 9-15 του παλαιού άρθρου 10 στις §§ 16-24 του νέου άρθρου 10 του ν. 2251/1994, η δε σπουδαιότερη σχετική μεταβολή συνίσταται στην προσθήκη της δυνατότητας υποβολής ενός νέου αιτήματος από τις ενώσεις καταναλωτών, δηλαδή της «*αναγνώρισης του δικαιώματος αποκατάστασης της ζημίας που υφίστανται οι καταναλωτές από την παράνομη συμπεριφορά*» (άρθρο 10 § 16 περ. δ' ν. 2251/1994). Ακολούθως θα διατυπωθούν ορισμένες σκέψεις για την αναγκαιότητα, τη στόχευση και τις προοπτικές λειτουργίας της νέας αυτής ρύθμισης, με αφετηρία το πρακτικά σημαντικό παράδειγμα των καταχρηστικών όρων των καταναλωτικών συμβάσεων.

1. Η αδυναμία γενίκευσης του αποτελέσματος των καθιερωμένων μορφών συλλογικής αγωγής (άρθρο 10 § 16 περ. α'-γ')

Η απόφαση που εκδίδεται στην ατομική δίκη μεταξύ προμηθευτή και καταναλωτή δημιουργεί δεδικασμένο μόνο στις σχέσεις μεταξύ των δύο αυτών διάδικων μερών (ΚΠολΔ 324, 325 § 1). Κατά συνέπεια, ο προμηθευτής που ηττήθηκε τελεσίδικα σε ατομική του διαφορά με συγκεκριμένο καταναλωτή, επειδή κρίθηκε ότι οι προδιατυπωμένοι όροι της σύμβασής του ήταν καταχρηστικοί, δεν έχει λόγο να παύσει τη χρήση των όρων αυτών στις συναλλαγές του με τους λοιπούς καταναλωτές. Αυτό ακριβώς επιχείρησαν να καλύψουν οι καθιερωμένες μορφές συλλογικής αγωγής³, που έχουν ως στόχο την πρόληψη εκδηλώσεων παράνομης συμπεριφοράς

---

1. Εισήγηση σε επιστημονική εκδήλωση που διοργάνωσε στις 12.3.2008 στην Αθήνα η Ένωση Αστικολόγων.

2. Για τις επελθούσες μεταβολές βλ. αναλυτ. Δέλλιο, Ατομική και συλλογική προστασία των καταναλωτών από την έλλειψη ουσιαστικής διαπραγμάτευσης των όρων της σύμβασης. Ερμηνεία των άρθρων 2 και 10 του ν. 2251/1994 μετά το ν. 3587/2007 (Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσ/νίκη 2008), αριθ. 34 επ.

3. Βλ. Δέλλιο, Ατομική και συλλογική προστασία (2008), αριθ. 30 επ.· τον *Ιδιο*, ΕπισκΕΔ 2005, 3 (11 επ.)· τον *Ιδιο*, ΕπισκΕΔ 2002, 352· τον *Ιδιο*, Προστασία των καταναλωτών και σύστημα του Ιδιωτι-

του προμηθευτή και ως αίτημα την παράλειψη τέτοιας συμπεριφοράς του (§ 16 περ. α', παλαιά § 9 περ. α') καθώς και την καταδίκη του σε μια χρηματική κύρωση για τη διακινδύνευση που επιφέρει η συμπεριφορά του αυτή στην έννομη τάξη (§ 16 περ. β', παλαιά § 9 περ. β'). Η περ. γ' του άρθρου 10 § 16 (λήψη ασφαλιστικών μέτρων) δεν κάνει άλλο παρά να διασφαλίζει την πραγμάτωση των αιτημάτων των περ. α' και β'.

Ο νομοθέτης υπήγαγε τις συλλογικές αγωγές των περ. α'-β' του άρθρου 10 § 16 στη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας (άρθρο 10 § 20 υποπαρ. 1 εδ. α' ν. 2251/1994). Αυτή προσφέρεται για την εξυπηρέτηση σκοπών πρόληψης, τόσο διότι εξελίσσεται ταχύτερα από τη διαδικασία της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας, όσο και διότι από τη φύση της κατευθύνεται κυρίως στη λήψη μέτρων πρόνοιας και όχι στην πραγμάτωση ιδιωτικών δικαιωμάτων⁴. Και πράγματι οι μορφές συλλογικής αγωγής των περ. α'-β' δεν προασπίζουν ουσιαστικές αξιώσεις της ενάγουσας ένωσης ή των μελών της, αλλ' αυτό τούτο το δημόσιο συμφέρον⁵, στοχεύοντας στην – χάριν της ολότητας των κοινωνιών του δικαίου – δικαστική βεβαίωση και κύρωση του γεγονότος ότι ορισμένη συμπεριφορά του προμηθευτή, αντικειμενικά κρινόμενη, αντιβαίνει στην προβλεπόμενη από το νόμο προστασία των γενικότερων συμφερόντων των καταναλωτών. Και τούτο, ανεξάρτητα από τις εξατομικευμένες συνθήκες μεμονωμένων περιπτώσεων και από την πλοκή των συμφερόντων μεμονωμένων καταναλωτών⁶. Υπό το πρίσμα αυτό, του αντικειμενικού ελέγχου νομιμότη-

κού Δικαίου ΙΙ (2001), 160-208, 263 επ., 315 επ., 371 επ., 382 επ., 429 επ.· τον *Ιδιο*, ΕλλΔνη 2001, 1495. Παπαδημητρίου, Δ 2005, 1133. Καράκωστα, ΔΠρΚατ (2004), 384 επ.· τον *Ιδιο*, Γενικοί όροι τραπεζικών συναλλαγών (2001), 91 επ. Νίκα, ΠολΔικονομία Ι (2003), § 39 σ. 467 επ.· τον *Ιδιο*, Αρμ 1996, 1176. Κουσουλή, ΔΕΕ 2002, 1097. Καράκωστα/Παπαρσενίου, ΔΕΕ 1996, 475. Καράση, Αφιέρ. Αλ. Κιάντου - Παμπούκη (1998), 239 (283 επ.)· τον *Ιδιο*, ΓενΑρχ Ι (1996), 523 επ. (αρ. Γ 321 επ.)· τον *Ιδιο*, Γενικοί όροι συναλλαγών (1992), 141 επ. Μεντή, ΧρΠΔ 2001, 558· τον *Ιδιο*, Γενικοί όροι συναλλαγών (2000), 181 επ.· τον *Ιδιο*, Αρμ. 1999, 154. Κοτζάμπαση, Οι απαλλακτικές ρήτρες (2001), 266 επ. Δεληκωστοπούλου, ΔΕΕ 1998, 1108. Μαθθία, ΕλλΔνη 1997, 1· τον *Ιδιο*, ΕλλΔνη 1993, 1417. Παμπούκη, ΕπισκΕΔ 1998, 538. Παμπούκη/Μήτκα, ΕπισκΕΔ 2001, 625. Ποδηματά, Αρμ. 1997, 151. Πουλιάδη, Οι ενώσεις καταναλωτών και η συλλογική αγωγή (1998)· τον *Ιδιο*, Αφιέρ. Α. Γαζή (1994), 565· τον *Ιδιο*, Χαριστ. Ι. Δεληγιάννη (1991), 553.· Lakkis, Der kollektive Rechtsschutz der Verbraucher in der EU (1997).

4. Βλ. ΑΠ 1219/2001, ΔΕΕ 2001, 1128 (1129)· ΑΠ 1030/2001, ΝοΒ 2002, 349. ΑΠ 589/2001, ΕλλΔνη 2002, 419 (421)· ΕφΑθ 3285/1998, ΕλλΔνη 1998, 1335 (1336)· ΠΠρΑθ 3356/1997, ΝοΒ 1998, 838. ΠΠρΑθ 523/2000, ΔΕΕ 2000, 1136.

5. Έτσι Νίκας, Πολιτική Δικονομία τ. Ι (2003), § 23 αριθ. 5, § 39 αριθ. 2-3 και τ. ΙΙΙ (2007), § 109 αριθ. 48· ο *Ιδιος*, Αρμ. 1996, 1176 (1178)· Παπαδημητρίου, Δ. 2005, 1133 (1134)· Κουσουλής, ΔΕΕ 2002, 1097 (1100/1)· Δέλλιος, Προστασία ΙΙ (2001), 181 επ. Μαθθίας, ΕλλΔνη 1997, 1 επ.= Μελετήματα (1997), 239 (248).

6. Στη 2η αιτιολ. σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 98/27 «περί των αγωγών παραλείψεως στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών», τονίζεται χαρακτηριστικά ότι «ως συλλογικά (συμφέροντα των καταναλωτών) νοούνται τα συμφέροντα που δεν περιλαμβάνουν την απλή σόρευση των συμφερόντων των ατόμων που εθίγησαν από συγκεκριμένη παράβαση».

τας, το αποτέλεσμα της συλλογικής δίκης συνιστά *πόρισμα με αυξημένη καθοδηγητική σημασία*. Τα γεγονόσ αυτό επισημαίνεται στην § 20 υποπαρ. 1 εδ. γ' του άρθρου 10 ν. 2251/1994, που ορίζει ότι «οι έννομες συνέπειες που προκύπτουν από την απόφαση (επί της συλλογικής αγωγής των περ. α' - β' της § 16) ισχύουν έναντι πάντων και αν δεν ήταν διάδικοι». Το ίδιο προβλεπόταν και στο παλαιό άρθρο 10 § 12 εδ. γ', πριν από την πρόσφατη τροποποίηση. Όμως, κατά το άρθρο 324 ΚΠολΔ, δεδδικασμένο υπάρχει μόνο «μεταξύ των ίδιων προσώπων με την ίδια ιδιότητα, μόνο για το δικαίωμα που κρίθηκε και εφόσον πρόκειται για το ίδιο αντικείμενο και την ίδια ιστορική και νομική αιτία». Ως εκ τούτου εύλογα ανέκυψε το ερώτημα, αν το δεδδικασμένο της απόφασης επί των συλλογικών αγωγών της § 16 περ. α' - β' επεκτείνεται και στις ατομικές δίκες μεμονωμένων καταναλωτών με τον προμηθευτή τους⁷.

Η κρ. γν., επικαλούμενη κυρίως το θιγόμενο δικαίωμα δικαστικής προστασίας και ακροάσεως του προσώπου κατ' άρθρ. 20 § 1 του Συντ. (σε συνδ. με τα άρθρα 25 § 1 Συντ. και 6 § 1 ΕΣΔΑ), αρνείται να δεχθεί επέκταση του δεδδικασμένου της συλλογικής δίκης των περ. α' - β' στις ατομικές διαφορές⁸. Ειδικά για τους γενικούς όρους συναλλαγών, η άρνηση αυτή δικαιολογείται και από τον διαφορετικό τρόπο προσέγγισης του ελέγχου των όρων μεταξύ ατομικής και συλλογικής δίκης⁹: Λ.χ. κατά το στάδιο *ελέγχου μέσω της ερμηνείας* (§§ 3-5 άρθρου 2 ν. 2251/1994), στην ατομική δίκη οι όροι «ερμηνεύονται υπέρ του καταναλωτή», ενώ στη συλλογική «επιλέγεται η δυσμενέστερη για τον καταναλωτή ερμηνευτική εκδοχή». Κατά το στάδιο του *ελέγχου κύρους του περιεχομένου* (§§ 6-7 άρθρου 2 ν. 2251/1994), στη μεν συλλογική δίκη ο δικαστής αναζητεί κάθε πιθανό επιλήψιμο τρόπο χρήσης του όρου, προκειμένου να απαγορεύσει τη χρήση του, ενώ στην ατομική δίκη δεν επιτρέπεται να καταγνώσει έννομες συνέπειες σε βάρος του προμηθευτή με μόνη την αιτιολογία ότι υπό άλλες συνθήκες η χρήση του όρου θα μπορούσε να είναι επιλήψιμη. Έτσι στην πράξη διαπιστώνεται ότι, όχι σπάνια, το αποτέλεσμα της ατομικής

7. Βλ. ειδικότερα για το ζήτημα αυτό Γ. Παπαδημητρίου, Το Σύνταγμα και η επέκταση των αποτελεσμάτων που παράγουν οι δικαστικές αποφάσεις επί των συλλογικών αγωγών, Δ 2005, 1133. Κουσουλή, Τα αποτελέσματα αποφάσεως επί συλλογικής αγωγής, ΔΕΕ 2002, 1097. Δέλλιο, ΕπισκΕΔ 2002, 352· τον Ίδιο, Προστασία ΙΙ (2001), 189 επ. Stoffels, AGB-Recht (2003), αρ. 1167. Basedow, Kollektiver Rechtsschutz und individuelle Rechte. Die Auswirkungen des Verbandsprozesses auf die Inzidentkontrolle von AGB, AcP 1982, 335.

8. Βλ. Παπαδημητρίου, Δ 2005, 1133 επ. Καρακώστα, ΔΠρΚατ (2004), 421 (αρ. 766). Νίκα, Πολ. Δικονομία Ι (2003), § 39 αριθ. 9· τον Ίδιο, Αρμ. 1996, 1179. Δέλλιο, Προστασία ΙΙ (2001), 191/2, 205/6. Αλεξανδρίδου, ΔΠρΚατ (1996), 207. Μαθία, Μελετήματα (1997), 247.

9. Βλ. αναλυτ. Δέλλιο, Η διαφορά των δικαιοδοτικών κριτηρίων μεταξύ ατομικής και συλλογικής αγωγής για τον έλεγχο των ΓΟΣ, ΕπισκΕΔ 2002, 352· τον Ίδιο, Προστασία ΙΙ (2001), 194-205 σύμφωνος Νίκας, Πολ. Δικονομία τ. Ι (2003), § 39 αριθ. 8. Πρβλ. και Basedow, AcP 1982, 335 (353 επ.). Göbel, Prozeßzweck der AGB-Klage und herkömmlicher Zivilprozeß (1980).

δίκης ενδέχεται να αποκλίνει από αυτό της συλλογικής, όπως λ.χ. όταν στη συγκεκριμένη περίπτωση ο επίμαχος όρος συνοδεύεται και από άλλες «συνεκτιμητέες ρήτρες», που εξισορροπούν τον άδικο χαρακτήρα ή ανατρέπουν την εγκυρότητα των όρων που είχε in abstracto διαπιστωθεί στη συλλογική δίκη¹⁰. Ως εκ τούτου ορθώς, κατά την κρ. γν., η σημασία της erga omnes ισχύος της αποφάσεως επί των καθιερωμένων μορφών συλλογικής αγωγής περιορίζεται σε μια «ιδιότυπη δεσμευτικότητα»¹¹, που έχει το νόημα *τεκμηρίου καταχρηστικότητας* του κριθέντος όρου, αλλά δεν αρκεί για να δώσει στην απόφαση της συλλογικής δίκης χαρακτήρα «δεδικασμένου» για κάθε ατομική διαφορά καταναλωτή με τον συγκεκριμένο ή άλλο προμηθευτή¹².

Έτσι, όμως, η παρεχόμενη προστασία δεν ολοκληρώνεται: Ο μεμονωμένος καταναλωτής, ακόμη κι αν υπάρχει τελεσίδικη δικαστική απόφαση σε συλλογική δίκη που έχει κρίνει τον όρο καταχρηστικό, δεν έχει τη δυνατότητα να ικανοποιηθεί άμεσα για τη ζημία που υπέστη, αλλά πρέπει να επαναλάβει σε ατομικό επίπεδο τη δίκη και μάλιστα με τη χρονοβόρο τακτική διαδικασία και με σημαντική επιβάρυνση δικαστικών εξόδων. Αυτή ακριβώς η διαπίστωση αποτελεί, κατά την άποψή μας, τη δικαιολογητική βάση για τη θέσπιση της νέας μορφής συλλογικής αγωγής του άρθρου 10 § 16 περ. δ' ν. 2251/1994 με το ν. 3587/2007.

2. Η προσπάθεια κάλυψης του κενού με το νέο θεσμό της αναγνωριστικής - αποζημιωτικής συλλογικής αγωγής (άρθρο 10 § 16 περ. δ' ν. 2251/1994)

Η περ. δ' του άρθρου 10 § 16 ν. 2251/1994 προβλέπει ότι οι ενώσεις καταναλωτών μπορούν με συλλογική αγωγή να ζητήσουν, εκτός των άλλων, και «την αναγνώριση του δικαιώματος αποκατάστασης της ζημίας που υφίστανται οι καταναλωτές από την παράνομη συμπεριφορά». Αποκλειστικά αρμόδιο για την εκδίκαση και αυτής της συλλογικής αγωγής παραμένει «το πολυμελές πρωτοδικείο της κατοικίας ή της έδρας του εναγομένου» (άρθρο 10 § 19 εδ. α'), όχι όμως με τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, αφού η περ. δ' δεν μνημονεύεται στη σχετική διάταξη του άρθρου 10 § 20 υποπαρ. 1 εδ. α'. Έτσι φαίνεται καταρχήν ότι η νέα αυτή μορφή συλλογικής αγωγής εισάγεται με την τακτική διαδικασία.

Η ρύθμιση κάνει – για πρώτη φορά επί συλλογικής αγωγής – λόγο για δεδικασμένο, ορίζοντας ότι «το δεδικασμένο απόφασης που δέχεται εν όλω ή εν μέρει αγωγή της περ. δ' της § 16 ισχύει και υπέρ των ζημιωθέντων καταναλωτών, έστω κι αν

10. Βλ. εκτενή νομολογιακά παραδείγματα σε Δέλλιο, Ατομική και συλλογική προστασία (2008), αριθ. 214, 217 επ., 219 επ., 224 (υπό Β), 225 επ., 344, 345.

11. Έτσι ΑΠ 1030/2001, ΔΕΕ 2001, 1125· ΑΠ 1219/2001, ΔΕΕ 2001, 1128 (1129).

12. Έτσι η δεσμευτικότητα της δικαστικής κρίσης επί της συλλογικής αγωγής παραλληλίζεται εύστοχα με μια χαλαρή αντίληψη του κανόνα του «δεσμευτικού δικαστικού προηγούμενου» (stare decisis) και του αυξημένου κύρους (persuasive authority) των αποφάσεων των ανωτέρων δικαστηρίων του common law, βλ. *Baselow*, AcP 1982, 335 (338/9, 351) και σχετ. Δέλλιο, Προστασία ΙΙ (2001), 193/4.

αυτοί δεν είχαν συμμετάσχει στη σχετική δίκη» (άρθρο 10 § 20 υποπαρ. 1 εδ. δ'). Με τη διάταξη αυτή επεκτείνεται η δεσμευτικότητα της τελεσίδικης απόφασης που κάνει δεκτή τη συλλογική αγωγή της § 16 περ. δ' στις ατομικές δίκες του μεμονωμένου καταναλωτή με τον ηττηθέντα στη συλλογική δίκη προμηθευτή. Ειδικά δε «εφόσον καταστεί (και) αμετάκλητη η δικαστική απόφαση επί συλλογικής αγωγής της περ. δ' της § 16» προβλέπεται πρόσθετα η δυνατότητα αίτησης του καταναλωτή για έκδοση διαταγής πληρωμής κατά του συγκεκριμένου προμηθευτή (άρθρο 10 § 20 υποπαρ. 2 ν. 2251/1994).

Στόχος του νομοθέτη με τις παραπάνω ρυθμίσεις είναι αναμφίβολα να διευκολύσει το μέχρι τώρα καθεστώς αδυναμίας γενίκευσης του ακυρωτικού αποτελέσματος των συλλογικών δικών, να ανταποκριθεί στην αυξημένη ανάγκη για ταχεία διεκπεραίωση και προβλέψιμη έκβαση των καταναλωτικών διαφορών και να βελτιώσει έτσι την αποτελεσματικότητα της παρεχόμενης προστασίας. Στην Αιτιολογική Έκθεση του ν. 3587/2007 τονίζεται χαρακτηριστικά ότι σκοπός της εν λόγω ρύθμισης είναι «να αξιοποιηθούν, χωρίς πρόσθετες χρονοβόρες και δαπανηρές ενέργειες, τα έννομα αποτελέσματα ... της δικαστικής απόφασης επί συλλογικής αγωγής, (έτσι ώστε) ... ο ζημιωθείς καταναλωτής, επικαλούμενος τις ευνοϊκές γι' αυτόν... συνέπειες της απόφασης, θα μπορεί σε ατομικό επίπεδο με σύντομες διαδικασίες, να επιδιώξει την ικανοποίηση κάθε βάσιμης και αποδεδειγμένης απαίτησής του... και να απολαμβάνει της έννομης προστασίας χωρίς να αποθαρρύνεται από τις χρονοβόρες διαδικασίες και το βάρος των δικαστικών δαπανών»¹³. Το κατά πόσο είναι δυνατό να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί με τις εν λόγω ρυθμίσεις, θα εξετασθεί αμέσως παρακάτω.

3. Τα θετικά στοιχεία της νέας ρύθμισης

Οι νέες διατάξεις κάνουν δύο βασικές επιλογές: Μια για την αναγνωριστική - αποζημιωτική συλλογική αγωγή ως μέσου πρόσφορου για τη γενίκευση του αποτελέσματος της συλλογικής δίκης (§ 16 περ. δ') και μια για τη δυνατότητα έκδοσης διαταγής πληρωμής, ως διαδικασίας κατάλληλης για αποτελεσματική προστασία των μεμονωμένων καταναλωτών (§ 20 υποπαρ. 2). Και οι δύο αυτές επιλογές είναι, καταρχήν, θετικές: Η μεν διαταγή πληρωμής οδηγεί άμεσα σε εκτελεστό τίτλο (ΚΠολΔ 631), η απόκτηση του οποίου μέσω (ατομικής) αγωγής καθυστερεί σημαντικά και επιβαρύνει τον καταναλωτή με μεγαλύτερα δικαστικά έξοδα. Η δε συλλογική αγωγή με αίτημα την αναγνώριση των αξιώσεων αποκατάστασης της ζημίας των μεμονωμένων καταναλωτών εμφανίζει το πλεονέκτημα ότι απομακρύνεται από την εντελώς αφηρημένη αναζήτηση του χαρακτήρα των όρων (ως καταχρηστικών ή μη) και παρέχει στον εναγόμενο προμηθευτή τη δυνατότητα να εκφράσει στη συλλογική δίκη τις απόψεις του υπό το πρίσμα ενδεχόμενων μελλοντικών ατομικών δικών, λ.χ. να επισημάνει τυχόν ανυπαρξία δυνατοτήτων πρόκλησης ζημίας σε ορι-

13. Βλ. αιτιολ. έκθεση ν. 3587/2007, Γεν. Μέρος σελ. 2, Ειδ. Μέρος σελ. 6 (υπό στ, η).

σμένες κατηγορίες καταναλωτών, να υποδείξει το ενδεχόμενο συνδρομής εξατομικευμένων περιστάσεων σε ορισμένες από τις συναλλαγές του κλπ. Με τον τρόπο αυτό αμβλύνονται εδώ οι λόγοι που οδηγούν στην άρνηση επέκτασης του δεδικασμένου της συλλογικής δίκης στις ατομικές διαφορές και ικανοποιείται, όσο είναι δυνατό, το συνταγματικό δικαίωμα του προμηθευτή για ακρόασή του από το δικαστήριο (άρθρο 20 § 1 Συντ.)¹⁴.

Παραμένει βέβαια το ερώτημα, κατά πόσο ήταν πράγματι αναγκαία η ειδική μνεία της νέας αυτής μορφής συλλογικής αγωγής στο νόμο, τη στιγμή που το εισαγωγικό εδάφιο τόσο της παλαιάς § 9 όσο και της νέας § 16 του άρθρου 10 δίνει τη δυνατότητα στις ενώσεις καταναλωτών «να ασκούν κάθε είδους αγωγή για την προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού», η δε απαρίθμηση των περ. α' - γ' (ήδη και δ') της § 16 έχει ενδεικτικό χαρακτήρα («ιδίως μπορεί να ζητήσει...»). Υπό το πρίσμα αυτό θα μπορούσε καταρχήν να υποστηριχθεί, σε συνδυασμό με την ΚΠολΔ 70, ότι η δυνατότητα άσκησης αναγνωριστικής - αποζημιωτικής συλλογικής αγωγής από τις ενώσεις καταναλωτών προϋπήρχε της τροποποίησης και, ως εκ τούτου, δεν ήταν επιβεβλημένη η ειδική μνεία της μέσω του ν. 3587/2007. Ωστόσο θα πρέπει να επισημανθεί μια ιδιαιτερότητα της συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ', και συγκεκριμένα ότι με αυτήν επιδιώκεται η αναγνώριση μιας γενικής υποχρέωσης του προμηθευτή για αποζημίωση χωρίς την αναφορά συγκεκριμένου χρηματικού ποσού. Είναι γεγονός ότι μια τέτοια δυνατότητα (γενικευμένης αναγνώρισης) έχει υποστηριχθεί στη δικονομική θεωρία, ιδίως ως εξυπηρετούσα το στόχο της επιμήκυνσης του χρόνου παραγραφής κατ' ΑΚ 268 Ι¹⁵, όμως η παραδοχή της στη νομολογία σπανίζει¹⁶ σε βαθμό που δυσχερώς θα δικαιολογούσε την ένταξή της στις «κάθε είδους» αγωγές της § 16. Σε κάθε περίπτωση, δε, είναι βέβαιο ότι η έλλειψη σαφούς δικαιοθετικής πρόβλεψης της δυνατότητας αυτής δεν λειτουργεί ενθαρρυντικά στην άσκηση ενός τόσο εξεζητημένου ένδικου βοηθήματος από τις ενώσεις καταναλωτών, εκτίμηση που επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι, από την έναρξη ισχύος του ν. 2251/1994 μέχρι σήμερα, ουδέποτε επιχειρήθηκε κάτι τέ-

---

14. Σε ένα από τα πρώτα προσχέδια για την τροποποίηση και συμπλήρωση του ν. 2251/1994 είχε προταθεί η προσθήκη νέου εδαφίου λγ' στον κατάλογο απαγορευομένων ρητρών του άρθρου 2 § 7, με το οποίο θα κηρυσσόταν αυτόματα καταχρηστική κάθε ρήτρα σύμβασης που «περιλαμβάνει όρους που έχουν κριθεί καταχρηστικοί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις», ανεξαρτήτως του αν θα επρόκειτο για αποφάσεις εκδοθείσες σε συλλογική ή σε ατομική δίκη μεταξύ των ίδιων ή άλλων διαδίκων. Η πρόταση αυτή, όπως ήταν αναμενόμενο, προσέκρουσε σε εύλογες αντιδράσεις λόγω της κατάφορης παραβίασης του συνταγματικού δικαιώματος δικαστικής προστασίας και ακρόασεως του προμηθευτή και, για το λόγο αυτό, δεν πέρασε στα μετέπειτα προσχέδια ούτε στο τελικό σχέδιο που οδήγησε στην ψήφιση του ν. 3587/2007.

15. Βλ. σχετ. Νίκα, Πολ. Δικονομία Ι (2003), § 37 αριθ. 4 (υποσ. 17) με παραπομπ. σε Μητσόπουλο, Η αναγνωριστική αγωγή (1947), 202 επ. Κεραμέα, ΑστΔικΔ ΓενΜ (1986), αριθ. 59 σ. 135.

16. Βλ. ΕφαΘ 2476/1974, ΝοΒ 1975, 667 (668, Ι).

τοιο στην πράξη. Έτσι ενόψει και της ιδιαίτερης ανάγκης για σαφήνεια στις δυνατότητες προστασίας των καταναλωτών, ως ασθενέστερης ομάδας κοινωνιών του δικαίου, η ειδική αναφορά του νομοθέτη στη μορφή αυτή συλλογικής αγωγής δεν θα πρέπει τελικά να θεωρηθεί αδικαιολόγητη.

4. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις και κριτικές παρατηρήσεις στη νέα ρύθμιση

α. Η περιορισμένη εμβέλεια του αναγνωριστικού αιτήματος της ένωσης καταναλωτών (§ 16 περ. δ')

Με το αίτημα για αναγνώριση του δικαιώματος αποκατάστασης «της ζημίας που υφίστανται οι καταναλωτές», το άρθρο 10 § 16 περ. δ' καλύπτει ευθέως μόνον τις αδικοπρακτικού χαρακτήρα αξιώσεις των μεμονωμένων καταναλωτών για αποκατάσταση της περιουσιακής τους ζημίας και ικανοποίηση της ηθικής τους βλάβης από την παράνομη συμπεριφορά (ΑΚ 914, 932), όχι όμως και τις εξίσου σημαντικές αξιώσεις τους από *αδικαιολόγητο πλουτισμό* του προμηθευτή (ΑΚ 904) ή από την ίδια τη σύμβαση (λ.χ. καταβολή ασφαλίματος, ΑΚ 330). Ο περιορισμός αυτός επιβεβαιώνεται και από τη διάταξη της § 18 εδ. β' του ίδιου άρθρου, που κάνει λόγο για υπαγωγή των απαιτήσεων των μεμονωμένων καταναλωτών «στην παραγραφή του άρθρου 937 ΑΚ», το οποίο αφορά μόνο τις απαιτήσεις από αδικοπραξίες. Επιπλέον, η αναφορά σε «*αποκατάσταση*» της ζημίας καλύπτει ευθέως μόνο τα επιθετικά μέσα ατομικής προστασίας των καταναλωτών (αγωγή, αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, αίτηση διαταγής πληρωμής) και όχι τα εξίσου σημαντικά *αμυντικά* βοηθήματα (ένσταση, ανακοπή), που τείνουν στην πρόληψη της ζημίας του καταναλωτή ή στην αποφυγή του αδικαιολόγητου πλουτισμού του προμηθευτή.

Και στα δύο αυτά σημεία θα μπορούσε ίσως να υποστηριχθεί η διασταλτική ερμηνεία ή αναλογική εφαρμογή της διάταξης, λαμβάνοντας υπόψη την αναφορά της Αιτιολογικής Έκθεσης στην ικανοποίηση «*κάθε βάσιμης και αποδεδειγμένης απαίτησης*»¹⁷ του μεμονωμένου καταναλωτή καθώς και το γεγονός ότι η πρόληψη της ζημίας είναι αναμφισβήτητα προτιμότερη, σ' ένα σύγχρονο κοινωνικό κράτος δικαίου, από την αποκατάστασή της. Σε περίπτωση όμως που μια τέτοια ευρεία ερμηνεία ή αναλογία ήθελε θεωρηθεί ακραία ή ανομιμοποίητη, η ανάγκη αποτελεσματικής λειτουργίας της διάταξης του άρθρου 10 § 16 περ. δ', θα επέβαλε, κατά την άποψή μας, την αναδιατύπωσή της με περιεχόμενο που θα πρέπει να καταλαμβάνει την αναγνώριση του δικαιώματος του καταναλωτή για *ικανοποίηση κάθε σχετικής χρηματικής αξιώσής του καθώς και για απόκρουση των εναντίον του αξιώσεων που στηρίζονται σε παράνομη συμπεριφορά του προμηθευτή*.

β. Η αποκλειστική προθεσμία άσκησης της συλλογικής αγωγής (§ 18 εδ. α')

17. Βλ. Αιτιολ. Έκθεση ν. 3587/2007, σελ. 2.

Η διάταξη του εδ. α΄ του νέου άρθρου 10 § 18 ν. 2251/1994 επαναλαμβάνει καταρχήν την πρόβλεψη του παλαιού άρθρου 10 § 10 εδ. ε΄, ότι «(η) συλλογική αγωγή ασκείται σε αποκλειστική προθεσμία 6 μηνών από την τελευταία εκδήλωση της παράνομης συμπεριφοράς που αποτελεί τη βάση της»¹⁸. Η διαφορά είναι ότι η νέα διάταξη καταλαμβάνει πλέον, πέρα από τις συλλογικές αγωγές της § 16 περ. α΄-β΄, και τη νεοεισαχθείσα αναγνωριστική συλλογική αγωγή της § 16 περ. δ΄. Η σημασία του ζητήματος εντοπίζεται στις αξιώσεις μεμονωμένων καταναλωτών για βλάβες που υπέστησαν από καταχρηστικούς ΓΟΣ, τους οποίους στη συνέχεια έπαυσε να χρησιμοποιεί ο προμηθευτής στις συμβάσεις του και έκτοτε *παρήλθε εξάμηνο*. Τέτοιοι όροι, ούτως ή άλλως, δεν θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο ελέγχου με τη συλλογική αγωγή, αφού η ανάγκη πρόληψης παύει να υπάρχει όταν έχει παύσει οριστικά η χρησιμοποίηση του επιλήψιμου όρου¹⁹. Θα μπορούσαν, όμως, να αποτιμηθούν ως στοιχείο ζημιολόγου «παράνομης συμπεριφοράς» του προμηθευτή στο πλαίσιο της αναγνωριστικής συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ΄. Ακριβώς αυτή τη δυνατότητα αποκλείει ο νομοθέτης με τη διάταξη της § 18 εδ. α΄, προφανώς για να μην επέλθει μεγάλη αναστάτωση στον χρηματοοικονομικό προγραμματισμό των προμηθευτών με τη γενικευμένη αναγνώριση υποχρέωσής τους για αναδρομική ικανοποίηση μεγάλου αριθμού παλαιών αξιώσεων.

Για τις αξιώσεις αυτές θα μπορούν μεν να ασκηθούν ατομικές αγωγές των θιγέτων καταναλωτών, εφόσον αυτές δεν θα έχουν υποκύψει στην προβλεπόμενη από τον ΑΚ παραγραφή, όμως στη σχετική ατομική δίκη ο καταναλωτής δεν θα έχει τη βοήθεια του δεδικασμένου που προβλέπεται στο άρθρο 10 § 20 υποπαρ. 1 εδ. δ΄ ν. 2251/1994, αφού η άσκηση της συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ΄ δεν θα έχει καταστεί δυνατή λόγω της παρόδου της 6μηνης αποκλειστικής προθεσμίας. Για να μη χαθεί η δυνατότητα αυτή, οι ενώσεις καταναλωτών θα έπρεπε να επιτύχουν κάτι πρακτικά αδύνατο: Να παρακολουθούν συνεχώς την εξέλιξη των ποικίλων συμβατικών όρων στα έντυπα των διαφόρων προμηθευτών και να σπεύδουν να καταθέτουν συλλογικές αγωγές της § 16 περ. δ΄ προτού παρέλθει 6μηνο από την παύση της χρήσης κάθε όρου που θεωρούν καταχρηστικό. Η αξίωση, όμως, τέτοιου είδους επιδόσεων από τις ενώσεις καταναλωτών είναι οπωσδήποτε εξωπραγματική και δεν φαίνεται να έχει προηγούμενο στη νομοθεσία άλλων χωρών.

---

18. Στη γερμανική έννομη τάξη προβλέπεται *παραγραφή* της συλλογικής αγωγής. Αυτή παλαιότερα ήταν 2ετής από της γνώσεως της ενάγουσας ένωσης για το τελευταίο περιστατικό χρήσης των όρων ή 4ετής από το περιστατικό αυτό ανεξαρτήτως γνώσεως (§ 13 Abs. 4 AGBG). Σήμερα η παραγραφή αυτή είναι 3ετής από το εκάστοτε τελευταίο περιστατικό χρήσης των όρων, κατά τις γενικές διατάξεις περί παραγραφής (§§ 194 επ. BGB), βλ. *σχετ. Stoffels, AGB-Recht*, αριθ. 1108. *Reich/Vergau, Zur Verjährung von Verbandsklagen gegen Verwender und Empfehler von AGB, FS Heinrichs* (1998), 411.

19. Βλ. ΑΠ 1219/2001, ΔΕΕ 2001, 1128 (1134) και *σχετ. Δέλλιο*, ΕλλΔνη 2001, 1495. *Μεντή*, ΧρΠΔ 2001, 558. *Παμπούκη/Μήτκα*, ΕπισκεΔ 2001, 625. *Χρυσάνθη*, ΕΕμπΔ 2001, 559. *Σκουλαρική*, ΔΕΕ 2001, 1141.

γ. Η παραγραφή των ατομικών αξιώσεων (§ 18 εδ. β')

Η διάταξη του εδ. β' της § 18 επιχειρεί καταρχήν μια αδόκιμη, κατά την άποψή μας, αντιδιαστολή, ορίζοντας ότι «κατ' εξαίρεση, οι απαιτήσεις (των καταναλωτών) της περ. δ' της § 16 υπόκεινται στην παραγραφή του άρθρου 937 ΑΚ». Πρέπει να σημειωθεί ότι καθένα από τα δύο εδάφια της § 18 ρυθμίζει διαφορετικό πράγμα: Το μεν εδ. α' καθορίζει την αποκλειστική προθεσμία εντός της οποίας μπορεί να ασκηθεί η αναγνωριστική συλλογική αγωγή από τις ενώσεις καταναλωτών, το δε εδ. β' αναφέρεται στην παραγραφή των ατομικών αξιώσεων των μεμονωμένων καταναλωτών. Κατά συνέπεια η ρύθμιση του εδ. β' δεν αποτελεί εξαίρεση της ρύθμισης του εδ. α', αφού αφορά άλλο ζήτημα, άρα η έκφραση «κατ' εξαίρεση» που χρησιμοποιεί ο νόμος δεν είναι επιτυχής και δημιουργεί σύγχυση.

Ένα δεύτερο σημείο που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι, κατά την άποψή μας, δεν υπήρχε λόγος να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στην παραγραφή του άρθρου 937 ΑΚ, αφού αυτή ισχύει ούτως ή άλλως για τις αδικοπρακτικού χαρακτήρα αξιώσεις. Το μόνο που επιτυγχάνεται με την αναφορά αυτή είναι να επιβεβαιώνεται ο προαναφερθείς αδικαιολόγητος περιορισμός της εμβέλειας της αναγνωριστικής συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ' μόνο στις αδικοπρακτικού χαρακτήρα αξιώσεις των καταναλωτών, αποκλείοντας τις λοιπές εξωσυμβατικές ή και ενδοσυμβατικές αξιώσεις τους από τη συγκεκριμένη μορφή συλλογικής προστασίας.

Αντίθετα υπάρχουν κατά την άποψή μας σοβαροί λόγοι για τους οποίους θα έπρεπε στην εν λόγω διάταξη να είχε προβλεφθεί η διακοπή ή, έστω, η αναστολή της παραγραφής των ατομικών αξιώσεων των καταναλωτών με την άσκηση της αναγνωριστικής συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ'. Διότι, κατά κανόνα, ο συνοδευόμενος από πλήθος εγγενών ελλειμματικών καταστάσεων καταναλωτής, θα αποτολμήσει ή θα κρίνει οικονομικά ορθολογική γι' αυτόν την άσκηση της ατομικής αγωγής μόνο μετά την τελεσίδικη αναγνώριση της γενικής υποχρέωσης του προμηθευτή για αποκατάσταση των συνεπειών της παράνομης συμπεριφοράς του, αφού τότε μόνο θα μπορεί να κινηθεί με ασφάλεια επικαλούμενος το δεδικασμένο της § 20 υποπαρ. 1 εδ. δ'. Είναι βέβαιο όμως ότι η *τελεσιδικία* της απόφασης επί της συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ' δεν θα έχει επιτευχθεί προτού συμπληρωθεί ο χρόνος παραγραφής των σχετικών ατομικών αξιώσεων. Και τούτο ιδίως ενόψει του ότι η συλλογική αγωγή της § 16 περ. δ', σύμφωνα με την εισαγωγική διάταξη της § 20, δεν δικάζεται «κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας στη συντομότερη δυνατή δικάσιμο», αλλά φαίνεται να ακολουθεί τη χρονοβόρο *τακτική* διαδικασία. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο για το «αμετάκλητο» της δικαστικής απόφασης επί της συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ', που απαιτείται για την παροχή της πρόσθετης δυνατότητας στον καταναλωτή για υποβολή αίτησης έκδοσης διαταγής πληρωμής κατά του προμηθευτή (§ 20 υποπαρ. 2).

δ. Το ζήτημα της διαδικασίας και του χρόνου εκδίκασης (§ 20 υποπαρ. 1 εδ. α')

Το νέο άρθρο 10 § 20 υποπαρ. 1 εδ. α' του ν. 2251/1994 επαναλαμβάνει κατ' ουσία το λεκτικό της διάταξης του παλαιού άρθρου 10 § 12 εδ. α', ορίζοντας ότι «*συλλογικές αγωγές των περ. α' και β' της § 16 δικάζονται κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, στη συντομότερη δυνατή δικάσιμο*». Εξ αντιδιαστολής συνάγεται ότι η συλλογική αγωγή της § 16 περ. δ' εισάγεται στην *αμφισβητούμενη* δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων και εκδικάζεται με την τακτική διαδικασία. Μια σκέψη είναι ότι αυτό αποτέλεσε *συνειδητή επιλογή* του νομοθέτη, προκειμένου να αποφύγει τον δισταγμό της αναγνώρισης ισχύος δεδिकाσμένου σε αποφάσεις εκούσιας δικαιοδοσίας και να δημιουργήσει έτσι τις προϋποθέσεις για ομαλή λειτουργία της ρύθμισης της § 20 υποπαρ. 1 εδ. δ', δηλαδή για την επέκταση στις ατομικές δίκες του δεδिकाσμένου της απόφασης επί της συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ'. Με τον τρόπο αυτό, όμως, επέρχεται και ένα δυσμενές για τον καταναλωτή αποτέλεσμα, που ακυρώνει στην πράξη την επιδιωκόμενη με τη ρύθμιση ταχεία ικανοποίηση των ατομικών αξιώσεων: Διασπάται η ενότητα της συλλογικής προστασίας, αφού η ενάγουσα ένωση καταναλωτών δεν μπορεί να εισαγάγει το αίτημα της § 16 περ. δ' με το ίδιο δικόγραφο με το οποίο υποβάλλει τα αιτήματα της § 16 περ. α'-β', ούτε να τύχει του πλεονεκτήματος της εκδίκασης «στη συντομότερη δυνατή δικάσιμο»²⁰. Έτσι η διαδικασία επιμηκύνεται υπέρμετρα, κινούμενη πλέον στα συνήθη χρονικά πλαίσια των τακτικών δικών, γεγονός που, σε συνδυασμό και με την ανυπαρξία πρόβλεψης για διακοπή ή αναστολή της παραγραφής των ατομικών αξιώσεων, καθιστά την όλη ρύθμιση αδύναμη να λειτουργήσει προς την κατεύθυνση του δηλωμένου στόχου της.

Κατά την άποψή μας, η απομάκρυνση της συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ' από την εκούσια δικαιοδοσία δεν ήταν αναγκαία. Και τούτο διότι ο ουσιαστικός λόγος για τη μη αναγνώριση γενικευμένης δεσμευτικότητας των αποφάσεων επί των καθιερωμένων μορφών συλλογικής αγωγής (§ 16 περ. α'-β') στις ατομικές δίκες δεν είναι η εισαγωγή τους στην εκούσια δικαιοδοσία²¹, αλλά η παραβίαση του

---

20. Με τη ρύθμιση του άρθρου 10 § 20 υποπαρ. 1 εδ. α' το πλεονέκτημα της σύντομης εκδίκασης χάνεται για τη συλλογική αγωγή της § 16 περ. δ' σε κάθε περίπτωση, είτε η ενάγουσα ένωση ασκήσει την εν λόγω αγωγή μετά την τελεσίδικη έκβαση της δίκης επί των αιτημάτων της § 16 περ. α'-β', είτε ακόμη κι αν προτιμήσει την απευθείας άσκησή της αυτόνομα, οπότε το ζήτημα του καταχρηστικού χαρακτήρα των όρων θα τεθεί αναγκαστικά στην κρίση του δικάζοντος με την τακτική διαδικασία δικαστηρίου, ως αναγκαία προϋπόθεση του κυρίου (δηλ. του αναγνωριστικού αποζημιωτικού) ζητήματος (ΚΠολΔ 331).

21. Χαρακτηριστικό είναι ότι στη γερμανική έννομη τάξη η συλλογική αγωγή για παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή υπάγεται στην *αμφισβητούμενη* και όχι στην εκούσια δικαιοδοσία. Ωστόσο και εκεί γίνεται αναντίρρητα δεκτό ότι στο πλαίσιο της ατομικής διαφοράς τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να επικαλούνται τις τυχόν ιδιαίτερες και εξατομικευμένες περιστάσεις της «δι-

συνταγματικού δικαιώματος ακρόασης του προμηθευτή σχετικά με τις ενδεχόμενες ιδιαιτερότητες της κάθε ατομικής δίκης. Όμως στη δίκη επί της συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ', όπως είδαμε, υπάρχει η δυνατότητα έκφρασης των σχετικών απόψεων του προμηθευτή, όχι βέβαια στο απολύτως συγκεκριμένο επίπεδο της κάθε εξατομικευμένης διαφοράς, αλλά πάντως υπό το ειδικό πρίσμα της μελλοντικής ατομικής αντιδικίας του με θιγόμενους καταναλωτές. Ως εκ τούτου δεν μπορεί να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο, ο νομοθέτης να μην επέλεξε εδώ συνειδητά τον αποκλεισμό της εκούσιας δικαιοδοσίας και της συντομότερης δυνατής εκδίκασης, αλλ' απλώς να παρέλειψε να προσαρμόσει τη διάταξη του άρθρου 10 § 20 υποπαρ. 1 εδ. α' στη μεταβολή που επέφερε ο ν. 3587/2007 με την προσθήκη του αιτήματος της § 16 περ. δ'. Όμως ακόμη κι αν δεχθεί κανείς ως γεγονός το ενδεχόμενο αυτό, υπάρχει φόβος το πρόβλημα που δημιουργείται να μην μπορεί να λυθεί χωρίς νομοθετική παρέμβαση, αφού κατά το άρθρο 94 § 2 Συντ. «στα πολιτικά δικαστήρια υπάγονται... υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας» μόνον «όπως νόμος ορίζει».

ε. Η επέκταση του «δεδικασμένου» στις ατομικές δίκες (§ 20 υποπαρ. 1 εδ. δ')

Το άρθρο 10 § 20 υποπαρ. 1 εδ. δ' του ν. 2251/1994 ορίζει ότι «το δεδικασμένο απόφασης που δέχεται εν όλω ή εν μέρει αγωγή της περ. δ' της § 16 ισχύει και υπέρ των ζημιωθέντων καταναλωτών, έστω και αν αυτοί δεν είχαν συμμετάσχει στη σχετική δίκη». Πρόκειται για επέκταση του δεδικασμένου μόνον εκείνης της δικαστικής απόφασης που έχει θετική έκβαση για τους δικαιούχους αλλά μη διάδικους καταναλωτές. Η λύση αυτή δικαιολογείται από τη γενική θεωρία για την επέκταση του θετικού δεδικασμένου σε περιπτώσεις όπου ο μη δικαιούχος διάδικος, όπως η ένωση καταναλωτών, έχει συντρέχουσα (και όχι αποκλειστική) νομιμοποίηση για διεξαγωγή της δίκης²². Για το ζήτημα δε που μας ενδιαφέρει εδώ, είναι βέβαιο ότι το δικαίωμα άσκησης αναγνωριστικής αγωγής για τις αξιώσεις τους δεν αφαιρείται από τους θιγόμενους μεμονωμένους καταναλωτές (βλ. και άρθρο 10 § 20 υποπαρ. 3 εδ. β' ν. 2251/1994).

Από τη διάτύπωση της § 20 υποπαρ. 1 εδ. δ' προκύπτει ότι η εν λόγω επέκταση του δεδικασμένου ισχύει μεν υπέρ των μη συμμετασχόντων στη δίκη καταναλωτών, όχι όμως και κατά των μη συμμετασχόντων στη δίκη προμηθευτών που χρησιμοποιούν στις συμβάσεις τους παρόμοιους όρους. Και τούτο ευλόγως, αφού σ' αυτούς δεν δόθηκε καμία δυνατότητα δικαστικής ακρόασης και έκφρασης των απόψεών τους, οι οποίες δεν αποκλείεται να έχουν κρίσιμη σημασία, όπως λ.χ. όταν στις δικές τους συμβάσεις οι ίδιοι όροι συνοδεύονται και από άλλες ρήτρες, που ε-

---

κής τους» σύμβασης (λ.χ. προφορικές διευκρινήσεις, άλλες συνεκτιμητέες ρήτρες κλπ) και έτσι να οδηγούν ενδεχομένως την ατομική δίκη σε έκβαση διαφορετική από αυτήν που υποδεικνύει η απόφαση επί της συλλογικής αγωγής, βλ. *Stoffels*, *AGB Recht* (2003), αριθ. 483.

22. Βλ. *Νίκα*, *Πολ. Δικονομία II* (2005), § 97 αριθ. 5· *τον Ίδιο*, *Δ 1983*, 386 (389 επ.). *Μητσόπουλο*, *Δ 1979*, 157 (178 επ.).

ξισορροπούν τον άδικο χαρακτήρα των πρώτων.

Επίσης, από το συνδυασμό των υποπαρ. 1 και 2 της § 20 προκύπτει ότι η προϋπόθεση του «αμετάκλητου» της απόφασης επί της συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ' απαιτείται μόνο για την παροχή της πρόσθετης δυνατότητας στον καταναλωτή για υποβολή αίτησης έκδοσης διαταγής πληρωμής κατά του προμηθευτή. Για όλες τις λοιπές μορφές ατομικής αντιδικίας των μεμονωμένων καταναλωτών με τον καταδικασθέντα προμηθευτή (λ.χ. δίκες επί αγωγών του καταναλωτή ή επί ανακοπών του κατά διαταγών πληρωμής που εκδόθηκαν με αίτηση του προμηθευτή) το αποτέλεσμα της § 20 υποπαρ. 1 εδ. δ' επέρχεται με την *τελεσιδικία* της δικαστικής απόφασης επί της αναγνωριστικής συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ'.

Τέλος, ως αναπόφευκτη προϋπόθεση για την επέκταση του δεδουλευμένου θα πρέπει να θεωρείται «η ίδια ιστορική και νομική αιτία» (ΚΠολΔ 324)²³. Αυτό σημαίνει ότι ο καταδικασθείς με την απόφαση της § 16 περ. δ' προμηθευτής, εναγόμενος λ.χ. για αποζημίωση από θιγέντα πελάτη του, θα πρέπει να μπορεί να *αμφισβητήσει τη συνδρομή των προϋποθέσεων επέκτασης του δεδουλευμένου της εν λόγω απόφασης στη συγκεκριμένη περίπτωση*, υποστηρίζοντας με τις προτάσεις του την ύπαρξη διαφορών στην ιστορική βάση μεταξύ της κριθείσας συλλογικής δίκης και της υπό κρίση ατομικής διαφοράς (λ.χ. επισημαίνοντας εξατομικευμένες περιστάσεις κατά τη σύναψη της σύμβασης, προφορικές διευκρινήσεις κλπ, που αίρουν ενδεχομένως τον άδικο χαρακτήρα των επίμαχων όρων).

στ. Η δυνατότητα έκδοσης διαταγής πληρωμής κατά του προμηθευτή (§ 20 υποπαρ. 2)

Με τις διατάξεις της § 20 υποπαρ. 2 εδ. α'-γ' του ν. 2251/1994 παρέχεται η ευχέρεια στον *ζημιωθέντα καταναλωτή να ζητήσει, επικαλούμενος αμετάκλητη δικαστική απόφαση επί συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ', την έκδοση διαταγής πληρωμής για την απαίτησή του από τον καθ' ύλη αρμόδιο δικαστή* (Ειρηνοδίκη ή δικαστή του Μονομελούς Πρωτοδικείου: ΚΠολΔ 625). Η ευχέρεια αυτή παρέχεται στον καταναλωτή μετά από άπρακτη παρέλευση 30 ημερών από σχετική έγγραφη γνωστοποίησή του προς τον προμηθευτή, στρέφεται δε και αυτή μόνον κατά του προμηθευτή «*κατά του οποίου εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση*» και όχι εναντίον οποιουδήποτε άλλου προμηθευτή χρησιμοποιεί στις συμβάσεις του παρόμοιους όρους.

---

23. Χαρακτηριστικό είναι ότι, σε προγενέστερη πρόταση νόμου που είχε γίνει για το ίδιο θέμα, προβλεπόταν ρητά ότι «η αναγνώριση της υποχρέωσης ικανοποίησης των χρηματικών απαιτήσεων που έχουν οι καταναλωτές εξαιτίας παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή» θα γίνεται μόνον «*εφόσον οι απαιτήσεις αυτές στηρίζονται σε όμοια κατά τα ουσιαστά στοιχεία ιστορική και νομική βάση*», βλ. άρθρο 10Α § 1 της πρότασης νόμου «για την προστασία των καταναλωτών στις τραπεζικές δανειακές συμβάσεις, την αποζημιωτική συλλογική αγωγή και τις αρχές λειτουργίας των οργάνων επίλυσης καταναλωτικών διαφορών», που κατατέθηκε στη Βουλή στα τέλη του 2006.

Προβληματισμό δημιουργούν εδώ ορισμένες φραστικές αποκλίσεις της ρύθμισης από τις γενικές προϋποθέσεις για την έκδοση διαταγής πληρωμής: Σύμφωνα με τις ΚΠολΔ 623 και 626 §§ 2-3, η έκδοση διαταγής πληρωμής προϋποθέτει χρηματική απαίτηση εκκαθαρισμένη για συγκεκριμένο «οφειλόμενο ποσό», η ύπαρξη και το ύψος της οποίας «αποδεικνύονται με δημόσιο ή ιδιωτικό έγγραφο». Αντ' αυτών, η ρύθμιση της § 20 υποπαρ. 2 του ν. 2251/1994 κάνει λόγο για απαίτηση που «είναι εκκαθαρισμένη ή μπορεί ευχερώς να εκκαθαρισθεί», η οποία θα «αποδεικνύεται και με κάθε ιδιωτικό έγγραφο το οποίο, ως εκ του είδους ή της συνήθειας της συναλλαγής, χορηγείται ως απόδειξη στους καταναλωτές». Η φράση «μπορεί ευχερώς να εκκαθαρισθεί» ενδέχεται να οδηγήσει στην άποψη, ότι σε εκκαθάριση της απαίτησης υποχρεούται να προβαίνει και ο δικαστής, εφόσον αυτό είναι «ευχερές», άρα και ότι η αίτηση του καταναλωτή για έκδοση διαταγής πληρωμής δεν θα είναι πάντοτε αναγκαίο να περιέχει «το ακριβές ποσό των χρημάτων... των οποίων ζητείται η καταβολή», όπως αξιώνει η ΚΠολΔ 626 § 2. Κάτι τέτοιο, όμως, αφενός μεν θα δημιουργούσε τον κίνδυνο σοβαρής ανασφάλειας αναφορικά με την έννοια και ερμηνεία της «ευχερούς εκκαθάρισης» στην πράξη, αφετέρου δε θα ερχόταν σε αντίθεση με τη θεμελιώδη αρχή του δικαίου της διαταγής πληρωμής που δέχεται κάμψη της υποχρέωσης για προηγούμενη ακρόαση του οφειλέτη μόνο σε περιπτώσεις έγγραφης προαπόδειξης, άρα και επίκλησης, του ύψους της οφειλής εκ μέρους του δικαιούχου²⁴. Αμφιβολία ανακύπτει, επίσης, και ως προς τη σκοπιμότητα της ειδικής αναφοράς του νόμου σε έγγραφα που «ως εκ του είδους ή της συνήθειας της συναλλαγής χορηγούνται ως απόδειξη στους καταναλωτές». Και τούτο διότι η ανάγκη των καταναλωτών να αποδεικνύουν τις απαιτήσεις τους όχι μόνο με έγγραφα που φέρουν την ιδιόχειρη υπογραφή του εκδότη τους (ΚΠολΔ 443), αλλά και με τις συνήθεις ανυπόγραφες μηχανογραφικές ή ταμειακές αποδείξεις των προμηθευτών, καλύπτεται επαρκώς με την πρόβλεψη της ΚΠολΔ 444 αρ. 3 για τις «μηχανικές απεικονίσεις»²⁵.

Κατά τα λοιπά ισχύουν και εδώ οι παρατηρήσεις που έγιναν στις προηγούμενες διατάξεις, δηλαδή: Ο περιορισμός της ευχέρειας έκδοσης διαταγής πληρωμής μόνο στον «ζημιωθέντα» καταναλωτή φαίνεται να αποκλείει χωρίς εύλογη αιτία τις αξιώσεις από αδικαιολόγητο πλουτισμό και, ως εκ τούτου, και αυτή η διάταξη θα πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά (βλ. παραπ. υπό 4, α). Επίσης, αναγκαίες προϋποθέσεις για να λειτουργήσει αποτελεσματικά και αυτή η ρύθμιση είναι να υπαχθεί η συλλογική αγωγή της § 16 περ. δ' στη διαδικασία και στο χρόνο εκδίκασης των περ. α'-β' καθώς επίσης και να θεσπιστεί η διακοπή ή, έστω, αναστολή της παραγραφής των ατομικών αξιώσεων των μεμονωμένων καταναλωτών με την άσκησή της. Τέλος, η προϋπόθεση της «ίδιας ιστορικής και νομικής αιτίας» (ΚΠολΔ 324)

24. Πρβλ. σχετ. Διαμαντόπουλο, Ζητήματα διαταγής πληρωμής (2002), 51 επ., 55 επ., 76.

25. Πρβλ. Νίκα, Πολιτική Δικονομία II (2005), § 85 αριθ. 20.

ισχύει και εδώ, άρα ο προμηθευτής κατά του οποίου εκδίδεται διαταγή πληρωμής με το άρθρο 10 § 20 υποπαρ. 2 ν. 2251/1994, θα πρέπει με την ανακοπή του (ΚΠολΔ 632) να μπορεί να προβάλλει εξατομικευμένους ιστορικούς ισχυρισμούς που, λόγω της φύσης τους (λ.χ. προφορικές διευκρινίσεις), δεν θα είχε τη δυνατότητα να εκθέσει κατά τη δίκη της συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ'.

5. Σκέψεις για μια περαιτέρω συζήτηση

Ο λόγος για τον οποίο ο νομοθέτης συνδέει τη δυνατότητα του καταναλωτή για έκδοση διαταγής πληρωμής με το *αμετάκλητο* (και όχι με την τελεσιδικία) της δικαστικής απόφασης επί της συλλογικής αγωγής της § 16 περ. δ', δεν μπορεί να είναι άλλος από την αποφυγή αναστάτωσης του δικαιοδοτικού συστήματος από την έκδοση σωρείας διαταγών πληρωμής μεμονωμένων καταναλωτών με βάση παραδοχές που ενδέχεται να ανατραπούν από το Ακυρωτικό. Όμως με τον τρόπο αυτό δεν εξαλείφεται πλήρως ο κίνδυνος έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, αφού, όπως είδαμε, σε όλες τις λοιπές (πλην της διαταγής πληρωμής) ατομικές δίκες των μεμονωμένων καταναλωτών με τον ηττηθέντα στη συλλογική δίκη προμηθευτή (αγωγές, ανακοπές κλπ), το δεδικασμένο της δικαστικής απόφασης της § 16 περ. δ' επεκτείνεται με την *τελεσιδικία*²⁶, το πόρισμα της οποίας μπορεί κάλλιστα να ανατραπεί στη συνέχεια κατά τον αναιρετικό έλεγχο.

Στην πραγματικότητα ούτε η τελεσιδικία ούτε το αμετάκλητο της απόφασης επί της συλλογικής αγωγής μπορούν να αποτρέψουν ολοσχερώς τον κίνδυνο της δικαιοδοτικής ασυνέπειας. Διότι πάντοτε θα υπάρχει το ενδεχόμενο, μεταξύ της τελεσιδικής ή και αμετάκλητης απόφασης επί της συλλογικής αγωγής και της εκάστοτε ατομικής δίκης μεμονωμένου καταναλωτή, να έχει μεσολαβήσει μια μεταστροφή της άποψης της νομολογίας ως προς την αποτίμηση του χαρακτήρα του επίμαχου όρου. Στην περίπτωση αυτή θα είναι αναπόφευκτη η αντίφαση ανάμεσα στη νέα νομολογιακή θέση και στην απόφαση που θα εκδοθεί επί της ατομικής διαφοράς, δεσμευόμενη από το δεδικασμένο της παλαιότερης συλλογικής δίκης. Ακριβώς για το λόγο αυτό, ο γερμανός νομοθέτης παρέχει στον προμηθευτή που ηττήθηκε σε δίκη επί συλλογικής αγωγής το δικαίωμα να αμφισβητήσει την επέκταση του δεδικασμένου της συλλογικής δίκης στην ατομική του διαφορά με μεμονωμένο καταναλωτή, επικαλούμενος την *ένσταση μεταστροφής της νομολογίας*, δηλαδή ότι, με μεταγενέστερη απόφαση ανώτατου δικαστηρίου επί συλλογικής αγωγής, ο ίδιος όρος για το ίδιο είδος συναλλαγών κρίθηκε έγκυρος²⁷.

Ως εκ τούτου θα πρέπει ίσως να μας απασχολήσει και η σκέψη, ότι το «δεδικασμένο» της συλλογικής δίκης που επεκτείνεται στις ατομικές διαφορές, σύμφωνα

26. Βλ. παραπάνω υπό 4, ε.

27. «Einwendung wegen abweichender Entscheidung», βλ. § 10 του γερμ. Unterlassungsklagengesetz bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen (UkLaG) της 27.8.2002.

με την § 20 υποπαρ. 1 εδ. δ', προσεγγίζει κατά τι και τον κανόνα του «δεσμευτικού δικαστικού προηγουμένου» του common law, όπως προσφυώς έχει επισημανθεί ήδη από τον Basedow²⁸. Υπό το πρίσμα αυτό η δυνατότητα του ηττηθέντα προμηθευτή να επικαλείται διαφορές στην ιστορική βάση μεταξύ συλλογικής και ατομικής δί- κης, προκειμένου να αμφισβητήσει τη συνδρομή των προϋποθέσεων επέκτασης του δεδικασμένου της πρώτης στη δεύτερη (βλ. ΚΠολΔ 324)²⁹, θα αποτελεί ταυτόχρο- να και απόρροια της προϋπόθεσης ύπαρξης σημαντικού βαθμού *ομοιότητας* μεταξύ της κριθείσας και της κρινόμενης υπόθεσης, προϋπόθεσης την οποία αξιώνει και το common law προκειμένου να αναγνωρίσει δεσμευτικό κύρος σε μια απόφαση ανω- τέρου δικαστηρίου έναντι μιας άλλης υπό κρίση διαφοράς³⁰.

---

28. Βλ. παραπάνω υποσ. 12.

29. Βλ. παραπάνω υπό 4, ε, στ.

30. Βλ. *Schlüter*, Das obiter dictum (1973), 25 επ.